

İSLÂM Dini gerçekten sâdelikler ve kolaylıklar dînidir. Hem zâtına, hem de diğer dînlere nisbetle İslâm Dini insanlık için en sâde, en ma'kûl ve en kolay dîndir. Kur'ân-ı Kerim'de ve Peygamber'in sarîh ta'lîmleri arasında onun bu mahiyetini açık olarak

ortaya koyan nasslar pek çoktur. Bu nasslara geçmeden evvel beşeriyet lehine İslâm'daki bazı kolaylık cihetlerini şöylece tesbît ve işâret etmek yerinde olur :

1. Vâzı tarafından konulduğu ve peygamberinin tebliğ ve ta'lîm eylediği şekilde bekası, başka hiçbir beşer eli ve sözü karışmadan en ince ilmi usûllere uygun olarak zabt ve tesbît edilmesi, İslâm'ın en başta gelen kolaylık keyfiyetidir. Bu keyfiyet, mahiyetine dışarıdan herhangi bir şeyin idhâli veya kendisinden kısmen çıkarma yapılması ihtimallerinin tamamen imkânsız kıldığı gibi, kendisini diğer bütün dînlere çok üstün tutan bir durumdur. Bu suretle diğer dînlerin marûz kaldığı tebdîller, tahrifler, artırma ve eksiltme gibi beşerî müdahalelerin kapısı tamamiyle kapanmış, insanlığın bu yüzden marûz kalacağı sayısız güçlükler çetinlikler ve meşakkatler en kesin şekilde men' edilmiştir.

2. Çeşitli devirler ve çevrelerde Müslimanların dînlerini iyi öğrenememeleri yüzünden düçar olacakları yanılmalar, sapıklıklar, ferdi ve ictimâî dalâletler ve dolayısıyla karşılaşılabilecek sayısız zorluklar ve çetinlikler, asıllara dönmek suretiyle her zaman izâle edilebilir. Mâzide olduğu gibi, istikbalde de İslâmî esaslara iyi tutunmak ve onlardaki ilerletici ikisirle kaynaşmak suretiyle en ileri medeniyet seviyesine ulaşmak ve

İslâm, sadelik ve kolaylıklar dînidir

1

MEHMET SOFUOĞLU

İst. Yüksek İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

bu yolda bütün beşeriyete rehber olmak dâima kabildir. Zaten Kur'ân'ın hedef edindiği örnek İslâm topluluğu da bunları başkası değildir :

«Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreyleyler, kötülükten nehyedersiniz ve Allah'a inanır imân getirirsiniz.» (Âlu İmrân: 110)

3. Diğer semâvî dînlere tutunan milletlerin imân, ibâdet ve ahlâk alanlarındaki derin yanılmaları, sapıtmaları İslâm'ın ebediyyen sağlam kalacak, insanlığı dâima ilerletecek ve asla geriletmeyecek olan tabii düsturları ve sâde amelleriyle tashih edilse, insanlık âilesinden nice zorlukların kolaylığa döneceği şüphe götürmez bir gerçek olur.

4. Bu alanlardaki köklü yanılmaların tashihî kadrosuna hurâfe yığını bâtil dînlere tutunmuş geri milletlerdeki bütün tezâhürler de alındığı takdirde insanlığın ne muazzam salâha ve sonu gel-

mez zorluklar ve meşakkatlerin sayısız rahatlıklara ve kolaylıklara döneceği de şüphesizdir.

5. İslâm'ın bizzat kendisi bu tashih vazifesini her ferdin evvelâ kendisinden başlamasını, sonra derece derece âilesine, cemiyyetine ve gücü yeterse bütün insanlığa teşmil etmesini bir farıza olarak teklif etmiştir :

«Ey iymân edenler! Kendilerinizi ve âilelerinizi yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...» (et-Tahrîm: 6).

«Bir fitne kalmayınca ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar çarpışın...» (el-Bakara: 193).

«Bir fitne kalmayınca ve dinin hepsi Allah'ın oluncaya kadar onlarla mukatele edin» (el-Enfâl: 39).

«Her birerleriniz çobandır ve herbiriniz, idaresi altında bulunanlardan sorumludur...» (3).

«Vallahi! Senin yüzünden bir tek kişinin hidâyete kavuşturul-

(1) Buhârî, iymân, ed-dînu yusrun; Buhârî, er-rikak.

Bu söz hadîsin bir cümlesidir. Bu hadîs amelde rıfka teşviki ve taammukdan yani en iyisini yapacağım diye zorluklara düşerek uğraşmaktan sakındırmayı tazammun eder. Allah yolunda yalnız elimizden kolaylıkla gelen amellerle mükellef olduğumuz gibi, birbirimizle teklîf edeceğimiz işlerde de tâkat getirilecek mîkdar ile yetineceğiz. Yine Buhârî'nin Kitâbu'r-rikak bölümündeki diğer hadîsde de «seddidû ve karibû»dan sonra «el-kasde el-kasde tebluğû (= acelesiz gidin, telâşsız gidin ki gâyeye ulaşasınız)» buyurulmuştur.

(2) Buhârî, edebu'l-müfred, ehabbu'd-dîn ila'llahi...

«el-Hanîfiyyetu's-semha», «el-Milletu'l-Hanîfiyyetu's-semha» takdîrindedir. Millet, dîn ma'nâsnadır. el-Milletu'l-Hanîfiyye'den maksad, Hak Teâlâ'nın «MİLLETE İBRÂHİME HANİFEN» (el-Bakara: 135; Âli İmrân: 95; en-Nisâ 125;

el-En'âm: 161; en-Nahl: 123) kavînden müktebes olarak «el-Milletu'l-İbrâhîmiyye»dir.

Arab'lar indinde Hanîf, İbrâhîm dîni üzere bulunandır. Sonra sünnet edile ve Beyti ziyâret eyliyene «Hanîf» adını verdiler. Aslında Hanîf, bâtilden dâima hakka meyledendir. İbrâhîm (S) Hanîf diye isimlendirildi. Çünkü o, putlara ibâdetten uzak olub Hakk'a meyletti.

«Semha» kolay, müsâmahah demektir. «el-Milletu's-semha» kendisinde hiçbir zorluk bulunmayan ve insanlara hiçbir tazyîk yüklemeyen dîn demektir. O da İslâm Dîni'nden ibârettir (Aynî, Umdetu'l-karî... I, 273-296).

(3) Buhârî, İtk, kerâhiyatü't-tetâvul ale'r-rakîk; Müslim, İmâra, faziletu'l-imâmî'l-âdil...

el-Lü'lüü ve'l-Mercân fî ma't-tafaka âleyhi's-Şeyhân, II, 284. «1199».

ması sana kırmızı develer (in olmasın) dan hayırlıdır (4).

«Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş - hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden daha hayırlıdır» (5).

«Sabahleyin ve akşamleyin herhangi bir zamanda Allah yolunda yürüyüş, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden daha hayırlıdır» (6).

«Allah yolunda cihad; Allah kelimesinin en üstün olması uğrunda mücâhede etmendir».

Böylece Peygamberin hadislerinde sık sık ifadesini bulan, Kur'an-ı Kerim'in bir çok yerinde tekrarlanan bu vazife dahi Müslimanlar ve bütün insanlık için hadde hesaba gelmez kolaylıkların kaynağıdır.

İSLÂM'IN MAHİYETİNDEKİ KOLAYLIK DÜSTÜRLERİ

Bu kolaylık cihetlerinin hiç tükenmeyecek ebedî kaynağı ve hazinesi olan İslâmın mahiyetinde pek çok hafifletme ve kolaylık düstürları vardır. Bunlar fakihler tarafından araştırma ve inceleme konusu yapılmıştır. İslâm dinindeki hafifletme ve kolaylaştırma yerlerini sayıma tâbi tutan âlimler bunların mecmû'unu şu yedi nevi' altında toplayıp sıralamışlardır :

1. **M a ' z e r e t** : dikilmesi halinde ibadetin düşmesi : Emniyetsizlik zamanında haccın düşmesi gibi.

2. **N a k s** : Farz kılınmış ibadetlerden eksitmeler yapma : Seferde namazın kısaltılması gibi.

3. **İ b d â l** : Bazı farzları biri yerine bedel kılma : Teyemmümün abdestden bedel kılınması gibi.

4. **T a k d î m** : Bazı farzları tabii yer ve zamanlarından öne geçirmek : Arafat'da ikinci namazını öğle namazıyla beraber kılma gibi.

5. **T e ' h î r** : Bazı farzları geri bırakmak : Müzdelife'de akşam namazını yatsı namazıyla birleştirerek beraber kılma gibi.

6. **T a ğ y î r** : Bazı farzları bilinen ölçü ve şekillerinden çıkararak bir dereceye kadar başkalaştırmak : Korku vaktinde namaz nizamının tağyiri gibi (el-Bakara: 239, en-Nisâ: 100).

7. **T e r h i s** (Ruhsat verme): Çaresiz açlık ve susuzluk sırasında meyte yemek, haram içkilerden içmek ruhsatı gibi. (8)

Hiç şüphe yok ki İslâm'ın bēseriyete getirdiği kolaylıkları içinde İymân esaslarındaki doğruluk, sâdelik, kesinlik ve ulvîlik en başta gelir.

«İslâmiyetin esasları her dimağın idrâkine sığacak kadar sâde ve yüksektir. Onlar arasında ne Hristiyanlığın anlaşılmasız Teslisine muâdil bir acibe, ne de Müseviliğin Peygamberlere rezâlet nevi'leri isnadenen hurâfelerine benzeyen bir esâtir vardır.

«İslâmiyetin ulûhiyyet hakkındaki telkînleri her zihni İknâ edecek bir haldedir. Avam bu telkînlerin sâdeliğinin meftûnu, fikir erbâbı da ulviyyetinin hayrânı olmuştur. Her seviyedeki insanlar ruhlarının i n a n m a k ihtiyacını tatmîn edecek esasları ancak İslâmiyette bulabilirler.

«Müslimlerin dîni mürşid sünnet ve Kur'an, dünyevî rehberi de akıl ve irfandır. Bunlar haricinde mürşid ve rehber aramak bâtildir, mükellefiyetleri çoğaltmak ve hayatı zorlaştırmaktır.

«İslâm'da dîni tahakküm yoktur. İslâmiyet Müslimanlar arasında hiçbir ferde diğzerinin akidesine hâkim olmak, İmân üzerinde nüfûz yürütmek yetkisi vermemiştir. Hz. Peygamber bile sâdece ilâhî vahyi tebliğ ve tebyîn ile me'mûr edilmiştir. Kur'an, onun ancak ilâhî hükümleri tebliğ ve ihtâr ile me'mûr olduğunu apaçık tasrih etmiş, bir musallit olmadığını beyan ederek, dîni tasallut çıkırını temelinden yıkmıştır.

«Eğer Rabbin dileseydi yeryüzündeki kimselerin hepsi topyekûn elbette İymân ederdi. Böyle İken insanları hep mü'min olsunlar diye sen mi zorluyacaksın? Allah'ın izni olmadıkça hiçbir nefis için İymân edebilmek yoktur, ve akıllarını çalıştırmayanları o pislik içinde bırakır» (Yûnus: 99-100).

«Haydi hatırlat, sen sırf bir hatırlatıcısın, üzerlerine bir musallit değilsin» (el-Gâşiye: 21).

«Hristiyanlık ise, dîni tahakkümü vicdanlara nüfûz edecek kadar İleriye götürmüş, bu yüzden türlü işkenceler, meşakkatlar, ız-

dıraplar çekilmiştir. Beşeriyetin büyük bir kısmı asırlarca bu tahakküm altında ezilip durmuştur.

«Hristiyanlıkta dîn namına hal-kın vicdanlarına nüfûz etme yetkisi bugün bile Papalardan tamamıyla geri alınmamıştır. G ü n a h ç ı k a r t m a k an'anesi Hristiyanlıktaki dîni tahakkümün bugüne kadar pâyidâr kalan ve hâlâ tatbik edilen en meş'um izlerinden biridir.

«Müslimanlar dîni hükümlerini, kalbi akidelerini Allah'ın kitabından ve Peygamberin sahîh hadislerinden başka bir yerden alıp öğrenmekle mükellef değildirlər. İlim ve iz'an sahibi her Müslim, eslâf ve ahlâf arasında büyük tanınmış muhterem zevattan hiçbirinin aracılığına muhtaç olmaksızın ilâhî emirleri Kur'an'dan, Peygamberin sünnetlerini de sahîh hadislerden öğrenebilir ve öğrenmekle mükelleftir». (9)

İslâm'ın sadece bu dîni tahakkümü kabul etmemesi noktasından insanlığa verdiği kolaylıklar ve rahatlıklar ne kadar teşekküre ve hamde lâyıktır!..

Delilsiz ve İlimsiz olarak birtakım şeyleri kabul edip inanmasını akla teklif etmek, akıl için ne büyük bir işkencedir!

İşte Kur'an bu zulüm ve işkence yolunu kapamış, fertlere tâbi' olacakları, peşinden gidecekleri dîni ve dünyevi her inanç ve hareket prensibinin delilini ve ilmini istemek hakkı tanımıştır. Bu bir hak olduğu gibi, her ferdin dünyevi ve uhrevî sorumluluğunun da dayanağı ve kılavuzu kılınmıştır :

«Bir de senin için hakkında bir bilgi hasıl olmayan şeyin ardından gitme, çünkü kulak, göz, gönül bunların herbiri ondan sorumludur» (el-İsrâ: 36).

Böylece ilâhî niğmetlerin en ulularından olan aklın kadri yüceltilmiş, dîn ve vicdan hürriyeti lâyık olduğu yere yükseltilmiştir :

«Dinde zorlama yoktur. İymân ile sapıklık apaçık meydana çıkmıştır. Artık her kim Tağütü tanımayıp da Allah'a İymân ederse işte o muhakkak ki kopması olmayan en sağlam kulpa yapılmıştır. Allah hakkıyla İşitici, hakkıyla bilicidir» (el-Bakara: 256).

(4) Buhârî, Cihad, duâ'u'n-nebiyy (S) ile'l-İslâm...;

Muslim, Fadâilu's-sahâbe, min fadâili Ali.

el-Lü'lûti ve'l-Mercân... III, 171 «1557».

(5) Buhârî, Cihad.

(6) Buhârî, Cihad.

(8) Buhârî, el-Hûru'l-İyn ve Sıfatuhunne; el-Lü'lûti ve'l-Mercân... II, 305 «1243, 1244».

(9) Tarihu't-teşri'i'l-İslâmî, s. 47.

(9) M. Şemseddîn, Hurâfâtın Hakikata, İstanbul. 1332 (Bazı değıştirme ve ilâvelerle : s. 26, 348, 349, 354).